

Διαχείριση προβλημάτων
συμπεριφοράς στην τάξη
Συμπεριφορική - Οικοσυστημική
προσέγγιση – Ενεργητική ακρόαση

Μπότσας Γεώργιος

Συμπεριφορά

Στάσεις

Κίνητρα

Αυτο-εκτίμηση

Προσωπικότητα

Προηγούμενες
εμπειρίες

Προβλήματα συμπεριφοράς. Τι είναι...

- Τα προβλήματα συμπεριφοράς είναι ουσιαστικά ζητήματα της ευρύτερης κατηγορίας των **δυσκολιών προσαρμογής**.
- Με τον όρο **προβλήματα συμπεριφοράς** νοείται η **ακατάλληλη, αναποτελεσματική ή / και αποτυχημένη** προσπάθεια του παιδιού να προσαρμοστεί ομαλά στις απαιτήσεις του περιβάλλοντός του (Γαλανάκη, 2004).

- ▶ Ειδικότερα, πρόκειται για δυσκολίες οι οποίες συνδέονται με αξιοσημείωτη **υποκειμενική ενόχληση ή δυσφορία** του παιδιού ή/και με **έκπτωση της λειτουργικότητάς** του σε ένα ή περισσότερους τομείς της ζωής του, που, δυνητικά, οδηγούν σε καθυστέρηση στην ανάπτυξη των αναπτυξιακών του στόχων (Herbert, 1991· Μπεζεβέγκης, 1987).
- ▶ Οι δυσκολίες αυτές μπορούν να διακριθούν από την ομαλή συμπεριφορά με βάση δύο γενικές κατηγορίες κριτηρίων, τα **στατιστικά** και τα **λειτουργικά κριτήρια** (Γαλανάκη, 2004).

Συμπεριφορά

- Ένα πρώτο βήμα στην αντιμετώπιση των προβλημάτων συμπεριφοράς αποτελεί **ο ακριβής και κατάλληλος προσδιορισμός** της προβληματικής συμπεριφοράς. Η ανθρώπινη συμπεριφορά είναι μία σύνθετη πραγματικότητα, που απαιτεί προσοχή ως προς τον προσδιορισμό και την **ερμηνεία** της.
- Κάθε συμπεριφορά παρουσιάζεται **σε ένα κοινωνικό πλαίσιο**. Τόσο η αύξηση, όσο και η μείωσή της εξαρτάται από τη δυναμική της συμπεριφοράς των άλλων.
- Η ίδια συμπεριφορά μπορεί να χαρακτηρίζεται ως προβληματική από έναν εκπαιδευτικό **και όχι** από κάποιον άλλο, εξαρτάται δηλαδή από τα υποκειμενικά κριτήρια και τα επίπεδα ανοχής του κάθε εκπαιδευτικού.
- Ένας μαθητής μπορεί να έχει **μεγαλύτερη** υπερκινητικότητα κατά τις τελευταίες ώρες της σχολικής μέρας, ενώ κατά το πρώτο δίωρο να παραμένει στη θέση του για περισσότερο χρονικό διάστημα.

Κριτήρια (Zarkowska & Clements, 1994)

- Ακατάλληλη συμπεριφορά σε σχέση με **το αναπτυξιακό επίπεδο και την ηλικία** του παιδιού.
- Επικίνδυνη συμπεριφορά για την **σωματική ακεραιότητα και ασφάλεια** του ίδιου του παιδιού και των άλλων.
- Η συμπεριφορά αποτελεί αιτία **ψυχολογικής πίεσης** για τους άλλους.
- Η συμπεριφορά είναι **ανασταλτικός παράγοντας** για τη μάθηση.
- Συμπεριφορά αντίθετη με τις **κοινωνικές σταθερές**.

Στοιχεία συμπεριφοράς

- Η συχνότητα της συμπεριφοράς
- Η ηλικία του παιδιού
- Η ένταση της συμπεριφοράς

Οικοσυστημική
Ερμηνεία
Απόσβεση
Κερκόπορτα
Αναπλαισίωση
κινήτρων
λειτουργιών
Ενεργητική
Συμβόλαιο
Ανάλυση
Υπερδιόρθωση
Συμπεριφορισμός
Ανάκλαση
Αυτοκαθοδήγηση
Αναγνώριση
Θετικών
ένισχυση
Καθρέφτισμα
Παράφραση
διαμόρφωση
Αρνητική
Θεραπευτική
Παιχνίδι
εξαιρέσεων
ρολών
αμοιβές
επικοινωνία
Σταδιακή
Εντοπισμός
Συμβολικές
Προβλήματα

Συμπεριφορική προσέγγιση

- Μία βασική αρχή είναι ότι **οι συνέπειες μιας συμπεριφοράς** καθορίζουν την επανάληψη ή την εξάλειψή της.
- Μία συμπεριφορά που έχει θετικά αποτελέσματα είναι πολύ πιθανό ότι θα διατηρηθεί, ενώ αν τα αποτελέσματα είναι δυσάρεστα για το άτομο, η συμπεριφορά θα μειωθεί ή θα εξαφανιστεί.
- Καλή προσέγγιση για προβλήματα συμπεριφοράς που παρουσιάζονται για **πρώτη φορά** και **δεν έχουν διάρκεια**

Σχήμα λειτουργίας

- Ένας μαθητής σηκώνεται και τριγυρνά στην τάξη όταν

Αντίδραση του δασκάλου:
μείωση της ποσότητας των εργασιών, επιλογή
πιο απλών ασκήσεων, ή
διδασκαλία μίας άλλης δεξιότητας που θα
διευκολύνει το παιδί να εκτελεί τις
δραστηριότητες
χωρίς άγχος.

Εργασίες Μαθηματικών
(ποσότητα – βαθμός
δυσκολίας)

συμπεριφοράς
(Σηκώνεται από τη θέση
του και ενοχλεί)

Αποφυγή ασκήσεων

εσμα

Σχήμα λειτουργίας

Αντίδραση του δασκάλου:
μείωση της ποσότητας των εργασιών, επιλογή
πιο απλών ασκήσεων, ή
διδασκαλία μίας άλλης δεξιότητας που θα
διευκολύνει το παιδί να εκτελεί τις
δραστηριότητες
χωρίς άγχος.

Στρατηγικές αποτελεσματικής χρήσης κανόνων

- Από την αρχή της χρονιάς, ο δάσκαλος **ορίζει** τους βασικούς κανόνες συμπεριφοράς που εκφράζουν τις απαιτήσεις του προς τους μαθητές ή **προκύπτουν** από το συμβόλαιο που προέκυψε.
 - Θετική διατύπωση των κανόνων
 - Σχέση θετικής διατύπωσης με την επιθυμητή συμπεριφορά όχι την προβληματική.

Στρατηγικές αποτελεσματικής χρήσης κανόνων

- Ο δάσκαλος **διδάσκει τους κανόνες** στα παιδιά. Τα προβλήματα συμπεριφοράς πολύ συχνά αντιμετωπίζονται **με υπενθύμιση** των κανόνων της τάξης.
- Η πράξη έχει δείξει ότι αυτή η τακτική δεν επαρκεί για μία αλλαγή.
- Η **σαφής διδασκαλία** των κανόνων είναι μία διαδικασία που βοηθά τους μαθητές να κατανοήσουν την λειτουργία των κανόνων.

Στρατηγικές αποτελεσματικής χρήσης κανόνων

- Ο δάσκαλος **ορίζει** το σύστημα των **θετικών και αρνητικών συνεπειών** από την εφαρμογή ή παραβίαση των κανόνων. Αυτό μπορεί να γίνει σε **συνεργασία** με τα παιδιά.
- Ο δάσκαλος χρησιμοποιεί ένα **σύστημα υπενθύμισης των κανόνων**. Αυτό μπορεί να γίνεται είτε γραπτά ή προφορικά

Τεχνικές τροποποίησης συμπεριφοράς

- Θετική ενίσχυση
- Αρνητική ενίσχυση
- Απόσβεση
- Υπερδιόρθωση
- Προσωρινή απομάκρυνση
- Σταδιακή διαμόρφωση
- Σύστημα συμβολικών αμοιβών
- Ανάλυση έργου
- Αμοιβαίο συμβόλαιο συμπεριφοράς
- Εκπαίδευση με αυτοκαθοδήγηση
- Παιχνίδι ρόλων
- Διδασκαλία εναλλακτικών τρόπων συμπεριφοράς
- Τιμωρία

Θετική ενίσχυση

- **Ορισμός:** μία ευχάριστη συνέπεια που ακολουθεί μία επιθυμητή συμπεριφορά και συμβάλλει στην επανάληψη της (π.χ. έπαινος, χαμόγελο, χειροκρότημα, πόντοι, βραβείο, αστεράκι, δραστηριότητα)
- **Στόχος:** η εδραίωση μίας αποδεκτής συμπεριφοράς
- **Συνθήκες:** ατομικά, ομαδικά

Θετική ενίσχυση

- **Πλεονεκτήματα:** Είναι μία ευχάριστη εμπειρία για το μαθητή.
- **Μειονεκτήματα:** Η επίδρασή της στο μαθητή εξαρτάται από το πρόγραμμα παροχής των ενισχύσεων. Η **συνεχής ενίσχυση** (η δασκάλα επιβραβεύει κάθε φορά που ο μαθητής δείχνει επιθυμητή συμπεριφορά) **είναι λιγότερο αποτελεσματική από τη μερική ενίσχυση** (η δασκάλα δεν επιβραβεύει κάθε φορά που υπάρχει η κατάλληλη συμπεριφορά).

Αρνητική ενίσχυση

- **Ορισμός:** είναι μία αντίδραση σε μία συμπεριφορά που **απομακρύνει** κάτι δυσάρεστο για το παιδί (το παιδί αποφεύγει κάτι δυσάρεστο)
- **Στόχος:** η μείωση της ακατάλληλης συμπεριφοράς
- **Συνθήκες:** ατομικά, ομαδικά
- **Πλεονεκτήματα:** Είναι θετική για το άτομο, αφού αποφεύγει κάτι δυσάρεστο.
- **Μειονεκτήματα:** Πετυχαίνει την αύξηση της μη-αποδεκτής συμπεριφοράς

Αρνητική ενίσχυση

- Ένας μαθητής διακόπτει συνέχεια το μάθημα.
- Η δασκάλα αποφασίζει να μην επιτρέψει στο μαθητή να παρακολουθήσει το μάθημα, για να μειώσει την ανεπιθύμητη συμπεριφορά του. Έτσι, τον βγάζει έξω από την τάξη.
- Όμως, το αποτέλεσμα που έχει η αντίδραση της δασκάλας αποδεικνύεται ότι λειτουργεί ως ενίσχυση της μη-αποδεκτής συμπεριφοράς.

Απόσβεση

- **Ορισμός:** η απουσία ενίσχυσης της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς
- **Στόχος:** η μείωση της ακατάλληλης συμπεριφοράς
- **Συνθήκες:** ατομικά, ομαδικά
- **Πλεονεκτήματα:** Πετυχαίνει τη μείωση της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς. Δεν είναι ιδιαίτερα τραυματική εμπειρία για το μαθητή.
- **Μειονεκτήματα:** Δεν είναι κατάλληλη για κάποιες συμπεριφορές (όπως, η σωματική επιθετικότητα, ο αυτοτραυματισμός), μια και ο μαθητής μπορεί να καταφύγει σε ακραίες μορφές συμπεριφοράς, προκειμένου να προκαλέσει την προσοχή των άλλων.

Απόσβεση

Ο μαθητής
μιλάει
χωρίς άδεια

Η
συμπεριφορά
μειώνεται

Ο δάσκαλος δεν
αντιδρά. Δεν κάνει
κανένα σχόλιο ή δεν
τον κοιτάζει καθόλου.

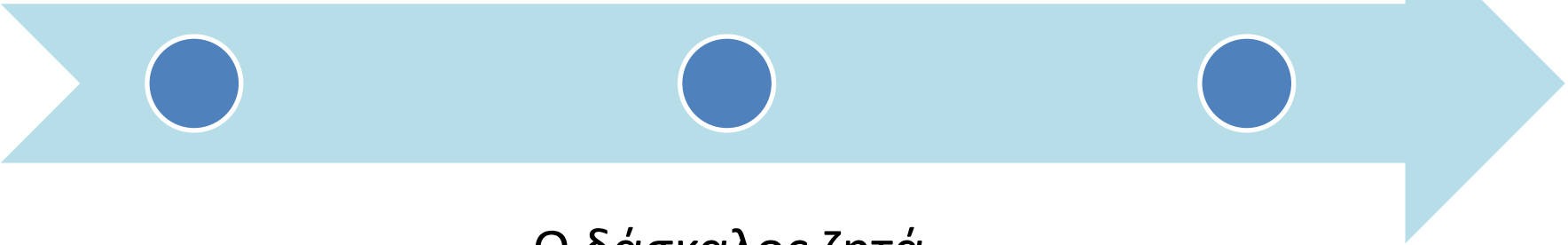
Υπερδιόρθωση

- **Ορισμός:** έχει δύο μορφές: (α) την άμεση αποκατάσταση της ζημιάς που έχει προκληθεί από την προβληματική συμπεριφορά, και (β) την εφαρμογή της κατάλληλης συμπεριφοράς από το παιδί με την προβληματική συμπεριφορά
- **Στόχος:** η μείωση της ακατάλληλης συμπεριφοράς
- **Συνθήκες:** ατομικά
- **Πλεονεκτήματα:** Το παιδί διδάσκεται να επανορθώνει τα αποτελέσματα που μπορεί να έχει η συμπεριφορά του στο περιβάλλον.
- **Μειονεκτήματα:** Είναι φανερό ότι αυτή η τεχνική απαιτεί διδασκαλία ένας-προς-έναν και χρόνο για να έχει επιτυχία. Ακόμη, είναι πιθανό η παρότρυνση της δασκάλας να αυξήσει την επιθετικότητα και άρνηση του μαθητή να αποκαταστήσει τη ζημιά που έκανε.

Υπερδιόρθωση

Ο μαθητής χαλάει
τα παιχνίδια των
άλλων παιδιών

Ο δάσκαλος δείχνει στο
παιδί πώς να παίζει
δημιουργικά με τα παιχνίδια
(υπερεξάσκηση μιας
θετικής δεξιότητας)

Ο δάσκαλος ζητά
από το παιδί να τα
ξαναφτιάξει όπως ήταν
(αποκαταστατική
υπερδιόρθωση)

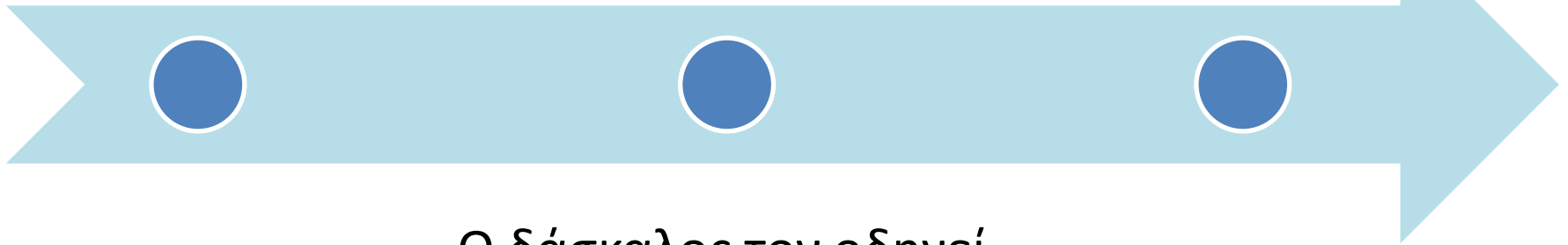
Προσωρινή απομάκρυνση

- **Ορισμός:** η απομάκρυνση του μαθητή από ένα χώρο ή δραστηριότητα που ενισχύει την συμπεριφορά του
- **Στόχος:** η επαναφορά του μαθητή σε μία κατάσταση συναισθηματικής ηρεμίας
- **Συνθήκες:** ατομικά
- **Πλεονεκτήματα:** Είναι μία ανώδυνη διαδικασία που χρησιμοποιείται ευρύτατα.
- **Μειονεκτήματα:** Η συχνή εφαρμογή της προσωρινής διακοπής μπορεί να δημιουργήσει στο μαθητή αρνητικά συναισθήματα (αφού απομονώνεται από τους άλλους) και να διαμορφώσει μία αρνητική στάση της τάξης απέναντί του. Η δασκάλα χρειάζεται να τονίζει στο μαθητή τον σκοπό της προσωρινής διακοπής: ότι ο μαθητής που πηγαίνει στο «θρανίο της σκέψης» θα μείνει εκεί για λίγο, ώσπου να είναι έτοιμος να γυρίσει στη θέση του και να παρακολουθήσει το μάθημα..

Προσωρινή απομάκρυνση

Ο μαθητής μιλάει
συνέχεια και ενοχλεί
το διπλανό του

Ο μαθητής επιστρέφει
όταν μπορεί να
καθίσει στο θρανίο
του όταν δεν ενοχλεί
το διπλανό του

Ο δάσκαλος τον οδηγεί
σε ένα χώρο με
ελάχιστα ερεθίσματα
«θρανίο σκέψης»

Σταδιακή διαμόρφωση

- **Ορισμός:** η δασκάλα ενισχύει το μαθητή για κάθε συμπεριφορά που πλησιάζει στην επιθυμητή συμπεριφορά
- **Στόχος:** η διαμόρφωση μιας κατάλληλης συμπεριφοράς
- **Συνθήκες:** ατομικά, ομαδικά
- **Πλεονεκτήματα:** Είναι ευχάριστη εμπειρία για το μαθητή, αφού στηρίζεται στη θετική ενίσχυση. Έτσι, δε δίνει έμφαση στο πρόβλημα συμπεριφοράς αλλά σε κάποια θετικά σημεία και δημιουργεί ένα κλίμα αποδοχής του μαθητή από τη δασκάλα.
- **Μειονεκτήματα:** Για να επιτευχθεί η διαμόρφωση της επιθυμητής συμπεριφοράς απαιτείται χρόνος.

Σύστημα συμβολικών αμοιβών

- **Ορισμός:** μία θετική συμπεριφορά επιβραβεύεται με συμβολικές αμοιβές (αμοιβές που μπορούν να ανταλλαχθούν με κάποια άλλες ενισχύσεις)
- **Στόχος:** η διατήρηση μιας συμπεριφοράς
- Συνθήκες: ατομικά, ομαδικά

Σύστημα συμβολικών αμοιβών

- **Πλεονεκτήματα:** Αυτή η τεχνική έχει υποστηριχθεί ως αποτελεσματική στην κινητοποίηση των παιδιών για να επαναλαμβάνουν την συμπεριφορά τους. Ακόμη, διδάσκει στο μαθητή να περιμένει την τελική ενίσχυση. Γι' αυτό συστήνεται για παιδιά μεγάλων τάξεων (Δ', Ε' και ΣΤ') που μπορούν να αποκτήσουν το αντάλλαγμα με κάποια καθυστέρηση.
- **Μειονεκτήματα:** Η ιδιαιτερότητα αυτής της τεχνικής είναι η χρήση της ανταλλάξιμης αξίας των ενισχύσεων. Αλλά χρειάζεται προσοχή στις μορφές των ανταλλάξιμων ενισχύσεων που προσφέρονται, ώστε οι ενισχύσεις να οδηγούν σε μία παιδαγωγικά χρήσιμη και δημιουργική δραστηριότητα και όχι σε μία υλική αμοιβή.

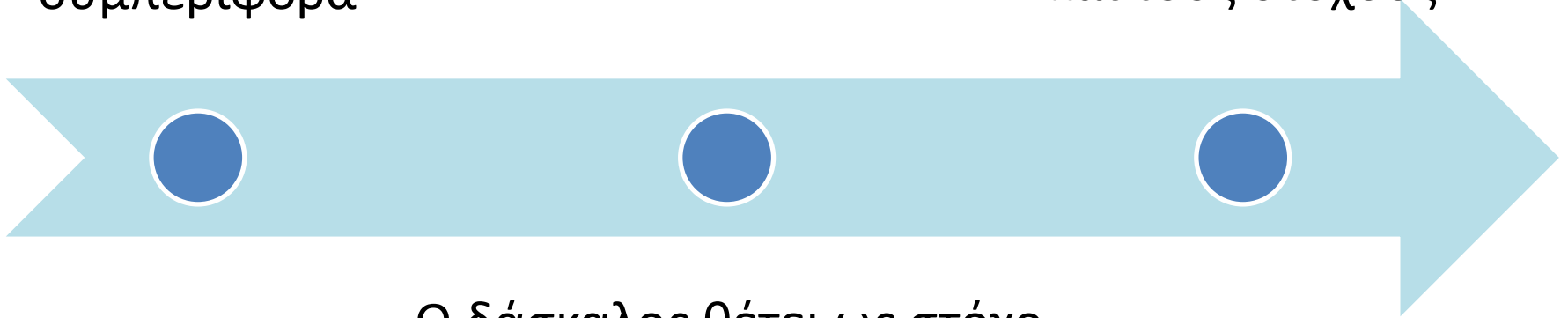
Ανάλυση έργου

- **Ορισμός:** η ανάλυση της τελικώς αποδεκτής συμπεριφοράς σε βραχύχρονους και μακρόχρονους στόχους
- **Στόχος:** η μείωση της ακατάλληλης συμπεριφοράς Συνθήκες ατομικά
- **Πλεονεκτήματα:** Αυτή η τεχνική είναι ιδιαίτερα χρήσιμη, όταν το πρόβλημα συμπεριφοράς είναι εκτεταμένο και έντονο. Στην περίπτωση αυτή, είναι αναγκαίο να διαμορφώνεται μία οργανωμένη παρέμβαση από τη δασκάλα, ώστε η αλλαγή στην συμπεριφορά να είναι σταδιακή και σταθερή.
- **Μειονεκτήματα:** Είναι μία χρονοβόρα διαδικασία και απαιτεί υπομονή στη χρήση της.

Ανάλυση έργου

Ο μαθητής έχει
ανεπιθύμητη
συμπεριφορά

Ο μαθητής υλοποιώντας
το πρόγραμμα υλοποιεί
και τους στόχους

Ο δάσκαλος θέτει ως στόχο
να μειωθεί η συχνότητα ή
να αλλάξει η κατάσταση.
Αναλύεται σε υποστόχους

Αμοιβαίο συμβόλαιο συμπεριφοράς

- **Ορισμός:** γραπτή συμφωνία ανάμεσα στη δασκάλα και το παιδί που προσδιορίζει με ακρίβεια ποιες συμπεριφορές επιβραβεύονται και ποιες ενισχύσεις προσφέρονται όταν το παιδί συμπεριφερθεί κατάλληλα
- **Στόχος:** η επανάληψη της κατάλληλης συμπεριφοράς
- **Συνθήκες:** ατομικά, ομαδικά
- **Πλεονεκτήματα:** Είναι μία τεχνική που διδάσκει στα παιδιά: (α) να αναπτύσσουν αυτοέλεγχο και υπευθυνότητα για την συμπεριφορά τους με τη χρήση της γραπτής συμφωνίας, και (β) να διαπραγματεύονται και να συμβιβάζονται με τις απαιτήσεις των άλλων και να ρυθμίζουν την συμπεριφορά τους σύμφωνα με καθορισμένα κριτήρια.

Εκπαίδευση σε αυτό-καθοδήγηση

- **Ορισμός:** είναι μία τεχνική ελέγχου των σκέψεων, συναισθημάτων και πράξεων
- **Στόχος:** η ρύθμιση της συμπεριφοράς από το ίδιο το άτομο
- **Συνθήκες:** ατομικά
- **Πλεονεκτήματα:** Αυτή η τεχνική είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική για την ανάπτυξη αυτοελέγχου στην αντιμετώπιση καταστάσεων, που το παιδί καταφεύγει σε ακατάλληλες συμπεριφορές ως μόνη λύση. Ως τεχνική είναι πιο κατάλληλη για παιδιά (στις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού) με παρορμητική συμπεριφορά, διάσπαση προσοχής και επιθετικότητα.
- **Μειονεκτήματα:** Η εκπαίδευση σε αυτό-καθοδήγηση προϋποθέτει ότι ο μαθητής έχει ισχυρό κίνητρο αλλαγής της συμπεριφοράς του, αφού στηρίζεται στη συστηματική συνεργασία δασκάλας και παιδιού.

Εκπαίδευση σε αυτό-καθοδήγηση

Ο μαθητής έχει
ανεπιθύμητη
συμπεριφορά

Ο μαθητής υλοποιεί
με εξωτερική αυτό-
καθοδήγηση

Ο δάσκαλος παρουσιάζει
το γνωστικό πρότυπο
Συμπεριφοράς
(τι πρέπει να κάνει)

Ο μαθητής υλοποιεί
με εσωτερική αυτό-
καθοδήγηση

Παιχνίδι ρόλων

- **Ορισμός:** είναι η διαδικασία ταύτισης του παιδιού με ένα ρόλο που περιλαμβάνει κοινωνικές δεξιότητες
- **Στόχος:** η παρατήρηση και η ερμηνεία της προβληματικής συμπεριφοράς από τον ίδιο το μαθητή
- **Συνθήκες:** ατομικά, ομαδικά
- **Πλεονεκτήματα:** Αυτή η τεχνική προωθεί την αυτο-παρατήρηση και την ερμηνεία της προβληματικής συμπεριφοράς του μαθητή, σε καταστάσεις όπου χάνει τον αυτοέλεγχο.
- **Μειονεκτήματα:** Πρόκειται για μία απαιτητική διαδικασία, που απαιτεί συστηματική και εντατική ένας-προς-έναν επαφή της δασκάλας με το μαθητή.

Διδασκαλία εναλλακτικών τρόπων αντίδρασης

- **Ορισμός:** η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει την εκπαίδευση σε αναζήτηση εναλλακτικών τρόπων αντίδρασης σε προβληματικές καταστάσεις
- **Στόχος:** η ανάπτυξη εναλλακτικών στρατηγικών από το μαθητή
- **Συνθήκες:** ατομικά
- **Πλεονεκτήματα:** Αυτή η τεχνική προσφέρει τη δυνατότητα στο μαθητή να εξετάσει και να αξιολογήσει τον τρόπο σκέψης του, ώστε να αλλάξει την συμπεριφορά του.
- **Μειονεκτήματα:** Η συζήτηση με σκοπό την αναζήτηση εναλλακτικών στρατηγικών μπορεί να προσφέρει στο μαθητή την ευκαιρία να δίνει προκλητικές απαντήσεις στη δασκάλα, γεγονός που μπορεί να δημιουργήσει ψυχική ένταση στη δασκάλα. Σε αυτή την περίπτωση, η στάση της χρειάζεται να παραμένει ψύχραιμη και να αποφεύγει να απαντήσει στις προκλήσεις του μαθητή. Ο στόχος αυτής της συζήτησης δεν είναι να κριθεί ο μαθητής για τις λύσεις που προτείνει, αλλά να ανακαλύψει εναλλακτικούς τρόπους αντίδρασης.

Οικοσυστημική προέγγιση

- Η «προβληματική» συμπεριφορά αποτελεί μέρος του κοινωνικού περιγύρου στον οποίο εμφανίζεται και όχι κάτι που είναι διαφορετικό και ανεξάρτητο από αυτόν.
- Τάξη ή Σχολείο = Οικοσύστημα
- Αλλαγή μιας παραμέτρου συμπεριφοράς ενός μέλους του οικοσυστήματος μπορεί να επηρεάσει την ισορροπία του

Οικοσυστημική προσέγγιση

- ▶ Κατά την οικοσυστημική προσέγγιση, η προβληματική συμπεριφορά ερμηνεύεται μέσα σε ένα **πλέγμα σχέσεων και συμπεριφορών**.
- ▶ Ειδικότερα, οι βασικές της αρχές είναι:
 - Η αντίληψη και η συμπεριφορά κάποιου μέλους του οικοσυστήματος **αλληλοεπιδρά** με τις αντιλήψεις και τη συμπεριφορά των άλλων μελών του συστήματος,
 - πρόβλημα είναι **η προβληματική συμπεριφορά και οι αντιδράσεις σε αυτή**, το εμφανιζόμενο ως 'Πρόβλημα' είναι το σύμπτωμα μιας προβληματικής κατάστασης,
 - το πρόβλημα εμφανίζεται σε ένα **κοινωνικό πλαίσιο**, και η αλλαγή μιας προβληματικής κατάστασης απαιτεί νέες ερμηνείες της.

Οικοσυστημική - Γνωρίσματα

- Εστιάζεται στην αλλαγή της (προβληματικής) κατάστασης, όχι στη διάγνωση ατόμων με προβλήματα.
- Δεν απαιτεί πολύπλοκα προγράμματα και δίνει την ευκαιρία στους εκπαιδευτικούς εύκολα και άνετα, να έχουν ένα διαφορετικό τρόπο αντιμετώπισης.

Οικοσυστημική - Γνωρίσματα

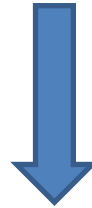
- Οι εκπαιδευτικοί ξεκινούν με τις πτυχές του προβλήματος που μπορούν να αντιμετωπιστούν εύκολα.
- Αφήνει ανοιχτές πολλές και διαφορετικές ερμηνείες για την ίδια τη συμπεριφορά.

Οικοσυστημική - Γνωρίσματα

- Ενθαρρύνει τη συναισθηματική ανοχή και την ευρύτητα αντιλήψεων ιδίως στα χρόνια προβλήματα (ενεργητική ακρόαση).
- Είναι σχεδιασμένη να οικοδομεί πάνω – στα όποια – θετικά στοιχεία του ατόμου.
- Δεν απαιτούνται ειδικές γνώσεις για το θέμα.

Παράδειγμα παραδοσιακής προσέγγισης ελλειμμάτων

Ένας προέφηβος / έφηβος που είναι επιθετικός ή/ και σαρκαστικός:

Θεωρείται πως:

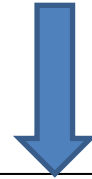
Ερμηνεία

- Αυτός έχει το πρόβλημα.
- Του καταλογίζονται ελλείψεις (π.χ. υπερκινητικότητα, ΜΔ)
- Εντοπίζονται γεγονότα και συνθήκες του παρελθόντος του

Παράδειγμα παραδοσιακής προσέγγισης ελλειμμάτων

Ερμηνεία

- Αυτός έχει το πρόβλημα.
- Του καταλογίζονται ελλείψεις (π.χ. υπερκινητικότητα, ΜΔ)
- Εντοπίζονται γεγονότα και συνθήκες του παρελθόντος του

Έχει συνέπειες

1. Αυτά δεν οδηγούν σε θετική αλλαγή και πρακτική βοήθεια
2. Ο εκπαιδευτικός δεν έχει δυνατότητα αλλαγής (π.χ. προσωπικότητα παιδιού)
3. Η προσοχή αποσπάται από τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις της τάξης ή του σχολείου
4. Αποκλείουμε την πιθανότητα να δούμε τα θετικά του ατόμου και τι μπορούμε να αλλάξουμε με αλληλεπίδραση, τάξη, σχολείο.

Αντίληψη, κοινωνικό περιβάλλον και συμπεριφορά

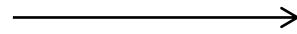
- Αν και πολλά όντα μοιράζονται το ίδιο περιβάλλον, έχουν διαφορετικά πλαίσια εμπειριών. Η κατανόηση της συμπεριφοράς εξαρτάται από την οργάνωση των εμπειριών του από το περιβάλλον του.
- Η αντίληψη του περιβάλλοντος δεν καθοδηγείται μόνο από τα βιολογικά όρια αλλά και από τον κοινωνικό περίγυρο.

Αντίληψη, κοινωνικό περιβάλλον και συμπεριφορά

- Οι άνθρωποι τείνουν να ερμηνεύουν τη σημασία των γεγονότων μέσα στο ίδιο περιβάλλον πολύ διαφορετικά ο ένας από τον άλλο, εξαιτίας κοινωνικά καθορισμένων παραγόντων.
- Π.χ. παιδιά που δεν καταλαβαίνουν γιατί δεν πρέπει να χτυπούν αυτόν που τους ενόχλησε. Παιδιά που θεωρούν πως οι άλλοι πρέπει να τους σέβονται και να τους υπακούουν.

Ό,τι αντιλαμβανόμαστε είναι το αποτέλεσμα:

- Αισθήσεων

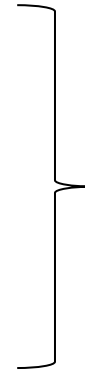

Βιολογικές
ικανότητες

- Προσοχής

- Προηγούμενης εμπειρίας

- Προσδοκιών

Προηγούμενες
κοινωνικές
αλληλεπιδράσεις

Επιρροή προηγούμενης μάθησης – Αρχή χρησιμότητας

- Οι μαθητές κοροϊδεύουν ο ένας τον άλλο κατά τη διάρκεια του μαθήματος **Σ**
- Ο δάσκαλος ερμηνεύει – υποθέτει: **Ερ**
 1. Οι μαθητές κοροϊδεύουν λόγω έλλειψης κοινωνικών δεξιοτήτων
 2. Παρόλο που διδάχθηκαν κοινωνικές δεξιότητες δεν σταμάτησαν τις κοροϊδίες, άρα πρέπει να υπάρξει άλλη ερμηνεία.
- Επιλέγεται παρά ταύτα η 1^η ερμηνεία γιατί έχει φανεί πως είναι αποτελεσματική και χρήσιμη **Επ**

Αίτιο - αποτέλεσμα

- Κάθε συμπεριφορά έχει μια αιτία και γι' αυτό κάθε συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα κάποιου άλλου παράγοντα.
- Το αίτιο προηγείται και γι' αυτό το λόγο κατευθύνει το αποτέλεσμα.
- Για να εξαλείψουμε το αποτέλεσμα, πρέπει να εξαλείψουμε το αίτιο.
- **«Θεραπεία» – «Σύμπτωμα»**

Οικοσύστημα

- Η έννοια αυτή μας βοηθά να εστιάσουμε στο πλέγμα των σχέσεων του ατόμου μέσα σε ένα κοινωνικό περιβάλλον
- Επίσης επιτρέπει διαφορετικούς τρόπους ερμηνείας της συμπεριφοράς
- Δεν είναι απαραίτητη η λογική «αιτίου – αποτελέσματος»

Οικοσύστημα

- Ο δάσκαλος και οι μαθητές αποτελούν στοιχεία μιας τάξης – οικοσυστήματος και επηρεάζονται από τις σχέσεις μέσα στην τάξη.
- Οι αντιλήψεις και οι συμπεριφορές όλων αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, αλλά δεν τις προκαλούν.

Ανάλυση συμπεριφοράς

- Όταν αναλύουμε την «προβληματική» συμπεριφορά, η εφαρμογή της οικοσυστημικής λογικής αναζητά όχι τον προσδιορισμό της πραγματικής αιτίας, αλλά κυρίως την ερμηνεία που ταιριάζει καλύτερα στο γεγονός και ανοίγει δρόμο για νέες μορφές συμπεριφοράς που ίσως να φέρουν την αλλαγή.

Οικοσυστημική - Υποθέσεις

- Οι κύριες υποθέσεις της οικοσυστημικής θεώρησης είναι οι ακόλουθες:
 1. η συμπεριφορά ενός ατόμου καθορίζεται από το **πλέγμα των σύνθετων και ποικίλων σχέσεων** του με τους άλλους,
 2. η αντίδραση σε ένα γεγονός συνδέεται με την **σημασία** (το νόημα) που το άτομο αποδίδει σε αυτό το γεγονός,
 3. η αλλαγή στις αντιλήψεις **επιφέρει** αλλαγή στην αντίδραση, και
 4. ο καθένας αποτελεί **μέρος** ενός οικοσυστήματος: κάθε αλλαγή σε ένα μέλος του οικοσυστήματος επηρεάζει και τα άλλα μέλη.

Αναπλαισίωση

- **Ορισμός:** η διαμόρφωση ενός νέου πλαισίου αντίληψης και ερμηνείας των προβλημάτων συμπεριφοράς από τη δασκάλα και η αλλαγή στη συμπεριφορά της προς το μαθητή
- **Στόχος:** η αλλαγή της προβληματικής συμπεριφοράς
- **Συνθήκες:** ατομικά, ομαδικά.
- **Πλεονεκτήματα:** Η αναπλαισίωση δημιουργεί ένα θετικό κλίμα στη σχέση της δασκάλας με το μαθητή που έχει την προβληματική συμπεριφορά. Συνήθως αυτή η σχέση είναι αρνητικά φορτισμένη και ως τέτοια είναι δύσκολο να οδηγήσει σε μία αλλαγή της συμπεριφοράς του ενός προς τον άλλο.
- **Μειονεκτήματα:** Είναι πιθανό ο μαθητής να θεωρήσει την νέα θετική συμπεριφορά της δασκάλας απέναντί του ως έκφραση σαρκασμού και ειρωνείας. Γι' αυτό, η δασκάλα χρειάζεται να χρησιμοποιεί φράσεις με αυθεντικό και ειλικρινή τρόπο, ώστε να μη δημιουργούνται αρνητικές εντυπώσεις.

Αναπλαισίωση

Ο δάσκαλος
αναγνωρίζει πως
έχει αρνητική ερμηνεία

Ο μαθητής σηκώνεται
από το θρανίο του και
μιλούσε με άλλο
συμμαθητή-φίλο

Ο δάσκαλος τους
αφήνει να μιλήσουν
για λίγο

Ο δάσκαλος αλλάζει
ερμηνεία της
συμπεριφοράς (είναι
καλοί φίλοι και
ενισχύουν τη φιλία

Οι μαθητές μιλούν
για ελάχιστο χρόνο
και μετά κάθονται
στη θέση τους

Τη μετατρέπει σε διδακτική
παιδαγωγική ενέργεια

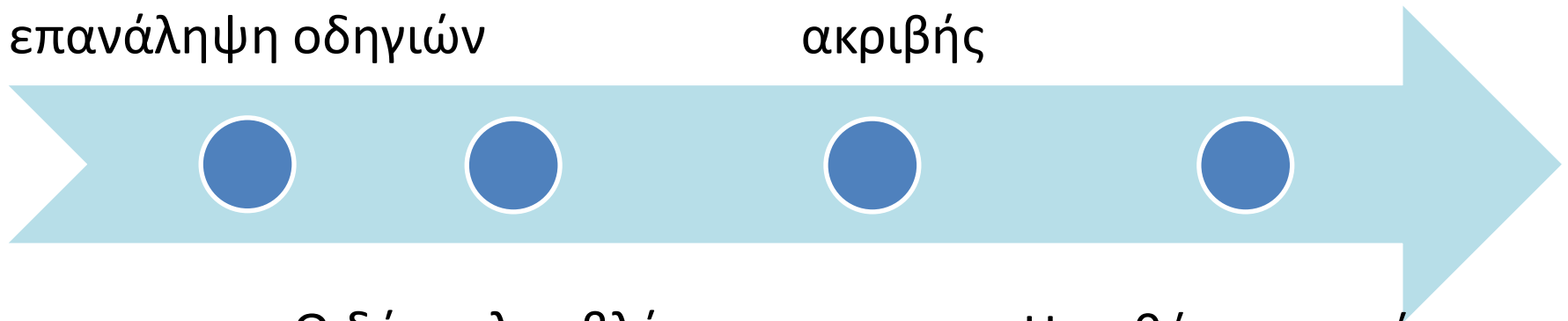
Θετική υποδήλωση κινήτρων

- **Ορισμός:** η αναγνώριση και αποδοχή θετικών κινήτρων στην προβληματική συμπεριφορά
- **Στόχος:** η αλλαγή της προβληματικής συμπεριφοράς
- **Συνθήκες:** ατομικά
- **Πλεονεκτήματα:** Αυτή η τεχνική δημιουργεί ένα ευχάριστο και θετικό κλίμα στη σχέση δασκάλας και μαθητή. Μπορεί να επιφέρει αλλαγή στην προβληματική συμπεριφορά, εάν η απόδοση θετικών κινήτρων στην συμπεριφορά είναι ειλικρινής και ταιριάζει με την περίσταση.

Θετική υποδήλωση κινήτρων

Η μαθήτριά ενοχλούσε.
Χασμουριόταν, μιλούσε
δυνατά, ζητούσε
επανάληψη οδηγιών

Ο δάσκαλος θεωρεί
πως ζητά οδηγίες
γιατί θέλει να είναι
ακριβής

Ο δάσκαλος βλέπει
θετικό κίνητρο στη
συμπεριφορά.

Η μαθήτριά αυτό –
οριοθετείται.
Επανεμφανίσεις

Συναίσθηση των κινήτρων της
συμπεριφοράς από το δάσκαλο

Επιλέγεται το εύλογο κίνητρο
και διατυπώνονται μια δυο
προτάσεις που το περιγράφουν

Αναγνώριση θετικών λειτουργιών

- **Ορισμός:** η αναγνώριση μιας θετικής λειτουργίας (επίδρασης) σε ένα πρόβλημα συμπεριφοράς
- **Στόχος:** η αλλαγή του προβλήματος συμπεριφοράς
- **Συνθήκες:** ατομικά
- **Πλεονεκτήματα:** Η τεχνική της υποδήλωσης θετικών λειτουργιών σε ένα πρόβλημα συμπεριφοράς βοηθά το μαθητή να σκεφτεί κάποιες θετικές λειτουργίες που ίσως να μην επεδίωκε. Έτσι, με αυτή την νέα οπτική ο μαθητής επαναπροσδιορίζει την συμπεριφορά του με τελικό στόχο την αλλαγή της.

Αναγνώριση θετικών λειτουργιών

Ο μαθητής δεν έκανε σχεδόν τίποτα. Έγραφε αργά, δεν συμμετείχε στις συζητήσεις

Ο δάσκαλος εύρεσε κάποιες θετικές λειτουργίες στη συμπεριφορά της. Έχει χρόνο για τα υπόλοιπα παιδιά.

Ο δάσκαλος εξετάζει

Συμπεριφορική θετική ενίσχυση

Απραξίας της μαθήτριας

Ο μαθητής ενεργοποιείται

Αναφορά στις θετικές λειτουργίες ακόμη κι αν δεν είναι ηθελημένες

Τεχνική της «Κερκόπορτας»

- **Ορισμός:** ο σχολιασμός θετικών πλευρών στην συμπεριφορά ενός μαθητή με πρόβλημα συμπεριφοράς
- **Στόχος:** η αλλαγή του προβλήματος συμπεριφοράς
- **Συνθήκες:** ατομικά
- **Πλεονεκτήματα:** Η «τεχνική της κερκόπορτας» διευκολύνει στη διαμόρφωση μιας θετικής και εποικοδομητικής σχέσης ανάμεσα στη δασκάλα και το μαθητή.

Τεχνική της «Κερκόπορτας»

Ο μαθητής έχει ανεπιθύμητη συμπεριφορά ή άποψη στην οποία επιμένει

Ο δάσκαλος «υπονομεύει» την άποψη του μαθητή «ΕΚ ΤΩΝ ΕΣΩ»

Ο δάσκαλος χρησιμοποιεί ένα θετικό στοιχείο της συμπεριφοράς ή της άποψης του μαθητή

Ο μαθητής αρχίζει να αλλάζει άποψη ή συμπεριφορά

Εντοπισμός εξαιρέσεων

Ο μαθητής είχε χαμηλή επίδοση και επανέλαβε τη Β' τάξη. Δεν έδειχνε ελάχιστο ενδιαφέρον σε τίποτα.

Ο δάσκαλος οργανώνει τη διδασκαλία και το υλικό λαμβάνοντας υπόψη το επιλεκτικό ενδιαφέρον

Αναπλαισίωση της ερμηνείας στα πλαίσια της οικοσυστημικής προσέγγισης

Ο δάσκαλος αναπλαισιώνει την ερμηνεία του και θεωρεί πως αιτία είναι το επιλεκτικό ενδιαφέρον

Ο μαθητής ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντα υλικά (εξαιρέσεις)

Διαφοροποίηση της διδασκαλίας και του υλικού με βάση τις εντοπισμένες εξαιρέσεις της συμπεριφοράς

Οικοσυστημική θεώρηση έλλειψης κινήτρων (Δάσκαλος)

Ενεργητική ακρόαση

- Μία προσέγγιση που χρησιμοποιείται ευρύτατα από τους εκπαιδευτικούς για την αντιμετώπιση προβλημάτων συμπεριφοράς στο σχολείο είναι **η συζήτηση** με το παιδί.
- Οι στόχοι της δασκάλας σε αυτό το διάλογο είναι πολλαπλοί: να διερευνήσει **τα αίτια** της συμπεριφοράς σύμφωνα με τη γνώμη του ίδιου του μαθητή, να ανακαλύψει **τον τρόπο σκέψης** του παιδιού, να του **υπενθυμίσει τους κανόνες** και τις θετικές/ αρνητικές συνέπειες από την εφαρμογή τους.
- Είναι ουσιαστικά μία συνομιλία που περιλαμβάνει **ακρόαση και συζήτηση** με εκείνους που έχουν το πρόβλημα με στόχο να βοηθηθούν να κατανοήσουν και να λύσουν το πρόβλημά τους.
- Σχέση δασκάλου μαθητή = Θεραπευτική σχέση

Χαρακτηριστικά σχέσης

- Κλίμα εμπιστοσύνης
- Στηρίζεται στην «ενσυναίσθηση»

Στρατηγικές Θεραπευτικής επικοινωνίας (Cooper et al, 1994)

1. Ο δάσκαλος επιτρέπει με μη-κριτικό και μη-απειλητικό ύφος στο μαθητή να εκφράσει με το δικό του τρόπο τη δική του αντίληψη για ό,τι έκανε, χωρίς να αναζητά να ανακαλύψει τι έγινε στην πραγματικότητα (π.χ. στην περίπτωση μιας φασαρίας ποιος άρχισε πρώτος και τι έγινε μετά). Είναι σημαντικό ο δάσκαλος να αποφύγει να έχει το ρόλο του κριτή, που συγκεντρώνει στοιχεία για να αποφασίσει ποιος είναι ο ένοχος.
2. Η προβληματική συμπεριφορά εξετάζεται σε σχέση με την όλη προσωπικότητα του μαθητή.
3. Είναι σημαντικό για το δάσκαλο να διερευνήσει το σύστημα αξιών του μαθητή (π.χ. με την ερώτηση "Τι νομίζεις ότι θα έπρεπε να γίνει σε αυτή την περίπτωση;").

Στρατηγικές Θεραπευτικής επικοινωνίας (Cooper et al, 1994)

4. Ακόμη, χρειάζεται να τονιστούν οι ρεαλιστικές συνέπειες που θα είχε η συνέχιση της προβληματικής συμπεριφοράς (π.χ. «Τι νομίζεις ότι θα συμβεί αν συνεχίσεις να χτυπάς τους συμμαθητές σου;»). Εδώ το ύφος της ερώτησης δεν είναι διδακτικό, αλλά δείχνει ενδιαφέρον.
5. Ο δάσκαλος χρειάζεται να διερευνήσει αν ο μαθητής ενδιαφέρεται να αλλάξει συμπεριφορά (τα κίνητρα αλλαγής) και πώς θα μπορούσε να τον βοηθήσει σ' αυτό. Η συναίνεση του ίδιου του μαθητή για την επιθυμητή αλλαγή δημιουργεί ένα κλίμα συνεργασίας και επιταχύνει τη θετική έκβαση μιας παρέμβασης.
6. Τέλος, είναι σκόπιμο ο δάσκαλος να σχεδιάσει ένα πλάνο συμπεριφοράς μαζί με τον μαθητή, ώστε κι εκείνος να έχει ενεργητικό και υπεύθυνο ρόλο στη διαδικασία αλλαγής της συμπεριφοράς του.

Οδηγίες

- Μη μιλάς και άκουσε πραγματικά. Ενθάρρυνε.
- Άκουσε «ολόκληρο» το μήνυμα
- Ανταποκρίσου στα συναισθήματα. Όχι απαντήσεις και συμπάθεια
- Εντόπισε τα συναισθήματα (γλώσσα του σώματος, τόνος φωνής)
- Σεβασμός
- Γνησιότητα

Επιβεβαίωση της ακρόασης

- **Ορισμός:** η χρήση λεκτικών και μη-λεκτικών τρόπων επικοινωνίας που επιβεβαιώνουν την ενεργητική ακρόαση του μαθητή από το δάσκαλο
- **Στόχος:** η εδραίωση μιας σχέσης εμπιστοσύνης ανάμεσα στο δάσκαλο και στο μαθητή
- **Συνθήκες:** ατομικά
- **Πλεονεκτήματα:** Ο μαθητής, καθώς αισθάνεται ότι είναι το επίκεντρο της συζήτησης, ενθαρρύνεται να περιγράψει ελεύθερα τις σκέψεις και τα συναισθήματά του.

«Καθρέφτισμα»

- **Ορισμός:** η επανάληψη φράσεων του μαθητή από το δάσκαλο
- **Στόχος:** η διερεύνηση των σκέψεων και συναισθημάτων από το μαθητή από τον ίδιο
- **Συνθήκες:** ατομικά
- **Πλεονεκτήματα:** Δίνει την ευκαιρία στο μαθητή να αναπτύξει πιο αναλυτικά τις σκέψεις και τα συναισθήματά του.

«Αντανάκλαση»

- **Ορισμός:** η επιλεκτική προσοχή του δασκάλου στα συναισθηματικά στοιχεία του μαθητή, όπως διαφαίνονται στον προφορικό λόγο ή στη μη-λεκτική συμπεριφορά του
- **Στόχος:** η συνειδητοποίηση των συναισθημάτων του μαθητή από τον ίδιο.
- **Συνθήκες:** ατομικά
- **Πλεονεκτήματα:** Αυτή η τεχνική διευκολύνει το μαθητή να αναγνωρίσει και να κατανοήσει τα συναισθήματά του.

«Παράφραση»

- **Ορισμός:** η ακριβής επανάληψη των πιο σημαντικών λέξεων που χρησιμοποίησε ο μαθητής και μία σύντομη δήλωση του δασκάλου που συνοψίζει όσα λέχθηκαν
- **Στόχος:** η επεξεργασία των σκέψεων και συναισθημάτων του μαθητή από τον ίδιο
- **Συνθήκες:** ατομικά
- **Πλεονεκτήματα:** Η παράφραση, όταν χρησιμοποιείται εύστοχα, αποδεικνύει πειστικά στο μαθητή ότι ο δάσκαλος παρακολουθεί προσεκτικά και κατανοεί όσα λέει. Ακόμη, βοηθά το δάσκαλο να ελέγξει τη δική του αντίληψη για τα όσα ειπώθηκαν από το μαθητή και να δώσει μία νέα κατεύθυνση στη συζήτηση.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΠΟΛΥ

ΚΑΛΗ ΑΡΧΗ